

בילגוריי Bilgoraj

היהודים הראשונים הופיעו בבילגוריי קרוב לוודאי כבר במחצית השנייה של המאה הי"ד. לעומת זאת האזכור הכתוב המוקדם ביותר שלהם מגיע מ-1597. כבר פחות מעשרים שנה מאוחר יותר (בשנת 1616) הם קיבלו כתב זכויות מידי בעלים של העיר זביגניב גוראייסקי להתיישבות חפשית בעיר, וכן לקניית קרקעות, בניית בית כנסת והקמת בית עלמין.

שטח בית העלמין נקבע מעבר לגבולות העיר דאז. הייתה זו חלקה בצורת מלבן של 36 על 54 מטרים, בשטח של 0,2 הקטר. על החלקות השכנות ממזרח נבנו בנייני הקהילה היהודית הכוללים בתי תפילה, בית כנסת, בית תמחוי ומקווה. בחלוף הזמן בית העלמין איבד את ייעודו כמקום קבורה והחל לשמש מרעה. מצב זה נמשך עד לפרוץ מלחמת העולם השנייה – אז בית העלמין נחרב כליל. לאחר המלחמה בשטח זה הוקמה שכונת מגורים שברחוב לובלסקה ונאדסטאבנה.

פחות או יותר במחצית המאה הי"ח הוקם בבילגוריי בית עלמין יהודי חדש. הוא נמצא דרומית לכיכר השוק, ברחוב פולנה דהיום. שטחו נאמד ב-0,4 הקטרים. בשלהי המאה הי"ט הופסקה בו קבורת הנפטרים. בראשית המאה הכ' בית העלמין גורד בגדר עשוי עץ, ומאוחר יותר בחומה. בית העלמין הזה נחרב במהלך מלחמת העולם השנייה בידי פלוגות הארגון הצבאי הגרמני המכונה Todta. במקום הוקמו ביתנים שרצפתם רוצפה במצבות. ב-1945 בשטחו של בית העלמין נבנה בית ספר.

בית העלמין היהודי השלישי הוקם במחצית הראשונה של המאה הי"ט מעט רחוק יותר ממרכז העיר, בפברים בשם פיאסקי, ברחוב קונופניצקיי. החלקה של בית העלמין הינה בעלת צורה של משושה בלתי מוסדר, בשטח של 2,44 הקטרים, שגודר בתקופה שבין המלחמות בחומת אבן. ידוע שבאותה התקופה בבית העלמין נמצאו פחות או יותר כאלף מצבות וכן אוהל שנבנה על קברו של אחד הרבנים מבילגוריי.

גם בית עלמין זה נחרב במלחמת העולם השנייה. המצבות הוצאו ושימשו לבנייה, בין השאר כריצוף המדרכות בעיר. הגרמנים ערכו הוצאות המוניות להורג בשטחו של בית העלמין, וקברו את הקרבנות במקום. ידוע שבבית העלמין נמצאים ארבעה קברי המונים של יהודי בילגוריי, ושל יהודים מגטו טארנוב וכן של מאתיים בנות יהודיות שנרצחו בנובמבר 1942. בנובמבר 1948 נערכה הוצאת גופות היהודים קרבנות השואה שנקברו ברחבי העיר, והן נטמנו בבית העלמין.

לאחר המלחמה שטח בית העלמין הוקטן בצורה ניכרת מאוד. על החלקות שחולקו חלוקה מחדש נבנו מפעל מלט ומפעל בנייה. כעת בית העלמין הינו בשטח 0,26 הקטר והוא מגודר בגדר בת זמנו עם שער. כחמישים מצבות נשתמרו בשטחו, רובן מונחות על האדמה.

בשנות השמונים של המאה הכ' ביוזמתו של אחד מיהודי בילגוריי – ארט לומרמן, החלו עבודות סדר בשטח בית העלמין. בשנת 1986 לומרמן מימן והקים אנדרטה לזכר בני משפחת לומרמן וקנטור, ובאותה התקופה הוקמה אנדרטה משברי המצבות מהמאות הי"ט והכ', ומהמאה הי"ח – שמוצאן מבית העלמין הישן.

בשנת 1990 בהחלטה מס' A-482 מיום ה-12 במארס 1990 של מפקח השימור המחוזי, בית העלמין נרשם ברשימת האתרים לשימור.

בשנת 2003 בקרבת הכנסייה נמצאו כמה עשרות מצבות ששימשו לבניית המדרכות בעת מלחמת העולם השנייה. הן הושמו בבית העלמין. בשנת 2006 נגנזו בו ספרי תורה שניזוקו, שנמצאו באחד הבתים בבילגוריי. מעת לעת נערכות עבודות סדר בשטח בית העלמין.